ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 3ης Μαΐου 2005 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-387/02, C-391/02 και C-403/02,

με αντικείμενο αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, τις οποίες υπέβαλαν το Tribunale di Milano (C-387/02 και C-403/02) και το Corte d'apello di Lecce (C-391/02) (Ιταλία), με αποφάσεις της 26ης, της 29ης και της 7ης Οκτωβρίου 2002, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 28 Οκτωβρίου, στις 12 και στις 8 Νοεμβρίου 2002, αντιστοίχως, στις ποινικές διαδικασίες κατά

Silvio Berlusconi (C-387/02),

Sergio Adelchi (C-391/02),

Marcello Dell'Utri κ.λπ. (C-403/02),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους B. Σκουρή, Πρόεδρο, P. Jann, C. W. A. Timmermans (εισηγητή), A. Rosas και A. Borg Barthet, προέδρους τμήματος, J.-P. Puissochet, R. Schintgen, N. Colneric, S. von Bahr, M. Ilešič, J. Malenovský, U. Lõhmus και E. Levits, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

γενική εισαγγελέας: J. Kokott
γραμματέας: L. Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 13ης Ιουλίου 2004,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— ο S. Berlusconi, εκπροσωπούμενος από τους G. Pecorella και N. Ghedini, avvocati,

— ο S. Adelchi, εκπροσωπούμενος από τον P. Corleto, avvocato,

— ο M. Dell'Utri, εκπροσωπούμενος από τους G. Roberti και P. Siniscalchi, avvocati,

— η Procura della Repubblica, εκπροσωπούμενη από τους G. Colombo, G. Giannuzzi, E. Cillo και την I. Boccassini,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον I. M. Braguglia, επικουρούμενο από τον O. Fiumara, avvocato dello Stato,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον V. Di Bucci και την C. Schmidt,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 14ης Οκτωβρίου 2004,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Οι αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορούν την ερμηνεία της πρώτης οδηγίας 68/151/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 1968, περί συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη μέλη εκ μέρους των εταιριών, κατά την έννοια του άρθρου 58, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης, για την προστασία των συμφερόντων των εταίρων και των τρίτων με σκοπό να καταστούν οι εγγυήσεις αυτές ισοδύναμες (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 80, στο εξής: πρώτη οδηγία για τις εταιρίες), ιδίως του άρθρου 6 αυτής, της τέταρτης οδηγίας 78/660/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1978, της βασιζόμενης στο άρθρο 54, παράγραφος 3, στοιχείο ζ', της Συνθήκης, περί των ετησίων λογαριασμών εταιριών ορισμένων μορφών (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/002, σ. 17, στο εξής: τέταρτη οδηγία για τις εταιρίες), ιδίως του άρθρου 2 αυτής, και της έβδομης οδηγίας 83/349/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 1983, της βασιζόμενης στο άρθρο 54, παράγραφος 3, περίπτωση ζ', της Συνθήκης, για τους ενοποιημένους λογαριασμούς (ΕΕ L 193, σ. 1, στο εξής: έβδομη οδηγία για τις εταιρίες), ιδίως του άρθρου 16 αυτής, καθώς και των άρθρων 5 της Συνθήκης ΕΟΚ (άρθρου 5 της Συνθήκης ΕΚ, νυν άρθρου 10 ΕΚ) και 54, παράγραφος 3, στοιχείο ζ', της Συνθήκης ΕΟΚ (άρθρου 54, παράγραφος 3, στοιχείο ζ', της Συνθήκης ΕΚ, νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 44, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', ΕΚ).

2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών κατά των S. Berlusconi (C-387/02), S. Adelchi (C-391/02) και M. Dell'Utri κ.λπ. (C-403/02) για προβαλλόμενη παράβαση των διατάξεων περί παροχής ψευδών στοιχείων για τις εταιρίες (πλαστογράφηση λογιστικών στοιχείων) του codice civile (στο εξής: ιταλικού αστικού κώδικα).

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

3 Δυνάμει του άρθρου 54, παράγραφος 3, στοιχείο ζ', της Συνθήκης, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προωθούν την κατάργηση των περιορισμών της ελευθερίας εγκαταστάσεως συντονίζοντας, κατά το αναγκαίο μέτρο και με τον σκοπό να τις καταστήσουν ισοδύναμες, τις εγγυήσεις που απαιτούνται στα διάφορα κράτη μέλη εκ μέρους των, κατά την έννοια του άρθρου 58, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΟΚ (άρθρου 58, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ, νυν άρθρου 48, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ) εταιριών, για την προστασία των συμφερόντων των εταίρων και των τρίτων.

4 Επί της νομικής αυτής βάσεως εκδόθηκαν από το Συμβούλιο διάφορες οδηγίες, μεταξύ των οποίων οι ακόλουθες οδηγίες, τις οποίες αφορούν οι υποθέσεις των κυρίων δικών.

5 Η πρώτη οδηγία εφαρμόζεται, κατά το άρθρο 1 αυτής, στις κεφαλαιουχικές εταιρίες, δηλαδή για την Ιταλία, επί των ακολούθων τύπων εταιριών: επί της società per azioni (ανωνύμου εταιρίας, στο εξής: SpA), επί της società in accomandita per azioni (ετερόρρυθμη εταιρία διά μετοχών) και επί της società a responsabilità limitata (εταιρίας περιορισμένης ευθύνης, στο εξής Srl).

6 Η οδηγία αυτή προβλέπει τρία μέτρα που αποσκοπούν στην προστασία των τρίτων που συναλλάσσονται με τις εταιρίες αυτές, ειδικότερα, τη δημιουργία φακέλου περιέχοντος ορισμένα υποχρεωτικά στοιχεία, τηρουμένου για κάθε εταιρία στο κατά τόπον αρμόδιο εμπορικό μητρώο, την εναρμόνιση των διατάξεων των εθνικών νομοθεσιών περί του κύρους και της δυνατότητας αντιτάξεως έναντι τρίτων των αναλαμβανομένων εξ ονόματος της εταιρίας υποχρεώσεων (περιλαμβανομένων των υπό σύσταση εταιριών), καθώς και εξαντλητικό κατάλογο των περιπτώσεων ακυρότητας των εταιριών.

7 Κατά το άρθρο 2 της πρώτης περί εταιριών οδηγίας:

«1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε η υποχρέωση δημοσιότητος των εταιριών να περιλαμβάνει τουλάχιστον τις ακόλουθες πράξεις και στοιχεία:

[...]

στ) τον ισολογισμό και τον λογαριασμό αποτελεσμάτων κάθε χρήσεως. Το έγγραφο που περιέχει τον ισολογισμό πρέπει να αναφέρει τα ατομικά στοιχεία των προσώπων που , κατά τον νόμο, είναι αρμόδια να τον πιστοποιούν. Εν τούτοις, για τις αναφερόμενες στο άρθρο 1 εταιρείες περιορισμένης ευθύνης του γερμανικού, βελγικού, γαλλικού, ιταλικού ή λουξεμβουργιανού δικαίου, όπως και για τις κλειστές ανώνυμες εταιρείες του ολλανδικού δικαίου, η υποχρεωτική εφαρμογή της παρούσης διατάξεως αναβάλλεται μέχρι της ημερομηνίας εφαρμογής οδηγίας που θα ρυθμίσει τον συντονισμό του περιεχομένου των ισολογισμών και των λογαριασμών αποτελεσμάτων χρήσεως και που θα απαλλάσσει από την υποχρέωση δημοσιεύσεως του συνόλου ή μέρους των εν λόγω εγγράφων τις εταιρείες εκείνες, των οποίων το ύψος του ισολογισμού θα είναι κατώτερο του ποσού που θα ορίζει η οδηγία·

[...]»

8 Το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας αυτής ορίζει ότι:

«1. Σε κάθε κράτος μέλος ανοίγεται φάκελλος είτε σε κεντρικό μητρώο είτε σε εμπορικό μητρώο ή μητρώο εταιρειών, για κάθε καταχωριζομένη εταιρεία.

2. Όλες οι πράξεις και όλα τα στοιχεία που υπόκεινται σε δημοσιότητα δυνάμει του άρθρου 2 τίθενται στον φάκελλο ή καταχωρίζονται στο μητρώο. Το αντικείμενο των καταχωρίσεων στο μητρώο πρέπει οπωσδήποτε να εμφαίνεται στον φάκελλο.»

9 Κατά το άρθρο 6 της οδηγίας:

«Τα κράτη μέλη προβλέπουν κατάλληλες κυρώσεις για την περίπτωση:

— ελλείψεως της δημοσιότητας του ισολογισμού και των λογαριασμών χρήσεως όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο ζ'·

[...]»

10 Η τέταρτη οδηγία εφαρμόζεται, στην Ιταλία, επί των ιδίων τύπων εταιριών όπως και η πρώτη περί εταιριών οδηγία, που παρατέθηκαν στη σκέψη 5 της παρούσας αποφάσεως, εναρμονίζει τις διατάξεις των εθνικών νομοθεσιών περί της εγκαταστάσεως, του περιεχομένου, της διαρθρώσεως και της δημοσιότητας των ετησίων λογαριασμών των εταιριών.

11 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας ορίζει ότι:

«1. Οι ετήσιοι λογαριασμοί περιλαμβάνουν: Τον Ισολογισμό, τα Αποτελέσματα Χρήσεως και το Προσάρτημα. Τα έγγραφα αυτά αποτελούν ενιαίο σύνολο.

2. Οι ετήσιοι λογαριασμοί πρέπει να καταρτίζονται με σαφήνεια και ανταποκρίνονται στην παρούσα οδηγία.

3. Οι ετήσιοι λογαριασμοί πρέπει να δίδουν την πραγματική εικόνα του ενεργητικού και παθητικού, της οικονομικής θέσεως και των αποτελεσμάτων χρήσεως της εταιρίας.

4. Όπου η εφαρμογή των διατάξεων της οδηγίας δεν αρκεί για την διαμόρφωση της πραγματικής εικόνας σύμφωνα με την έννοια της παραγράφου 3, πρέπει να παρέχονται πρόσθετες πληροφορίες.

5. Όπου σε εξαιρετικές περιπτώσεις η εφαρμογή μιας διατάξεως της οδηγίας έρχεται σε σύγκρουση με την υποχρέωση της παραγράφου 3, επιβάλλεται η παρέκκλιση από τη διάταξη αυτή προκειμένου να αποδοθεί η πραγματική εικόνα κατά την έννοια της παραγράφου 3. Κάθε τέτοια παρέκκλιση πρέπει να αναφέρεται στο παράρτημα και να δικαιολογείται επαρκώς. Πρέπει να παρατίθενται οι επιδράσεις της στο ενεργητικό και παθητικό, την οικονομική θέση και τα αποτελέσματα. Τα κράτη μέλη μπορούν να καθορίσουν τις εξαιρετικές αυτές περιπτώσεις και να θεσπίσουν τους σχετικούς κανόνες εξαιρέσεως.

6. Τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέψουν ή να απαιτήσουν την αναγραφή και άλλων πληροφοριών στους ετήσιους λογαριασμούς εκτός αυτών που καθιερώνονται με αυτή την οδηγία ως υποχρεωτικές.»

12 Το άρθρο 11 της οδηγίας προβλέπει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να παράσχουν τη δυνατότητα σε εταιρίες οι οποίες δεν υπερβαίνουν ορισμένα αριθμητικά όρια που αφορούν το σύνολο του ισολογισμού, το καθαρό ποσό του κύκλου εργασιών και τον αριθμό των μελών του προσωπικού να συντάσσουν συνοπτικό ισολογισμό. Το άρθρο 12 της οδηγίας προβλέπει σχετικώς ορισμένες άλλες διευκρινίσεις.

13 Το άρθρο 47, παράγραφος 1, της τέταρτης περί εταιριών οδηγίας, το οποίο περιλαμβάνεται στο τμήμα 10 αυτής, υπό τον τίτλο «Δημοσιότητα», ορίζει ότι:

«Οι ετήσιοι λογαριασμοί νόμιμα εγκεκριμένοι, η ετήσια έκθεση διαχειρίσεως και το πιστοποιητικό ελέγχου των λογιστικών καταστάσεων, δημοσιεύονται όπως προβλέπεται στην εθνική νομοθεσία κάθε κράτους μέλους, σύμφωνα με το άρθρο 3 της οδηγίας 68/151/ΕΟΚ.

[...]»

14 Κατά το άρθρο 51 της τέταρτης περί εταιριών οδηγίας, το περιλαμβανόμενο στο τμήμα 11 αυτής, υπό τον τίτλο «Έλεγχος»:

«1. α) Οι ετήσιοι λογαριασμοί των εταιριών πρέπει να ελέγχονται από πρόσωπα που έχουν, δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, το δικαίωμα τούτο.

β) Ο υπεύθυνος ή οι υπεύθυνοι για τον έλεγχο των λογαριασμών πρέπει να διαπιστώνουν επίσης ότι η ετήσια έκθεση διαχειρίσεως της διοικήσεως είναι συνεπής με τους λογαριασμούς.

2. Τα κράτη μέλη μπορούν να απαλλάξουν τις εταιρίες που αναφέρονται στο άρθρο 11 από την υποχρέωση της παραγράφου 1.

Το άρθρο 12 εφαρμόζεται.

3. Όπου εφαρμόζεται η εξαίρεση που προβλέπεται από την παράγραφο 2, τα κράτη μέλη θα καθιερώσουν με τη νομοθεσία τους κατάλληλες ποινές για τις περιπτώσεις που οι ετήσιες λογιστικές καταστάσεις ή η έκθεση διαχειρίσεως των εταιριών τούτων δεν έχουν γίνει σύμφωνα με τις απαιτήσεις της οδηγίας.»

15 Η έβδομη περί εταιριών οδηγία εφαρμόζεται, στην Ιταλία, επί των ιδίων τύπων εταιριών όπως και η πρώτη και τέταρτη περί εταιριών οδηγία, που παρατέθηκαν στις σκέψεις 5 και 10 της παρούσας αποφάσεως, και προβλέπει μέτρα συντονισμού των διατάξεων των εθνικών νομοθεσιών περί ενοποιημένων λογαριασμών των κεφαλαιουχικών εταιριών.

16 Το άρθρο 16, παράγραφοι 2 έως 6, της έβδομης περί εταιριών οδηγίας προβλέπει, όσον αφορά τους ενοποιημένους λογαριασμούς, τις ίδιες ουσιαστικώς διατάξεις με εκείνες που προβλέπει το άρθρο 2, παράγραφοι 2 έως 6, της τέταρτης περί εταιριών οδηγίας όσον αφορά τους ετήσιους λογαριασμούς, και οι οποίες εκτέθηκαν στη σκέψη 11 της παρούσας αποφάσεως.

17 Το άρθρο 38, παράγραφοι 1, 4 και 6, περιλαμβανόμενο στο τμήμα 5 της έβδομης περί εταιριών οδηγίας, υπό τον τίτλο «Δημοσιότητα των ενοποιημένων λογαριασμών», ορίζει ότι:

«1. Οι ενοποιημένοι λογαριασμοί νόμιμα εγκεκριμένοι, η ενοποιημένη έκθεση διαχειρίσεως και το πιστοποιητικό ελέγχου του υπεύθυνου για τον έλεγχο των ενοποιημένων λογαριασμών δημοσιεύονται από την επιχείρηση που έχει καταρτίσει τους ενοποιημένους λογαριασμούς όπως προβλέπει η νομοθεσία του κράτους μέλους που διέπει την επιχείρηση αυτή, σύμφωνα με το άρθρο 3 της οδηγίας 68/151/ΕΟΚ.

[...]

4. Όταν, ωστόσο, η επιχείρηση που έχει καταρτίσει τους ενοποιημένους λογαριασμούς δεν έχει μία από τις εταιρικές μορφές που αναφέρονται στο άρθρο 4 και δεν της επιβάλλεται από την εθνική της νομοθεσία υποχρέωση δημοσιεύσεως των εγγράφων της παραγράφου 1 αντίστοιχη με την υποχρέωση που προβλέπει το άρθρο 3 της οδηγίας 68/151/ΕΟΚ, η επιχείρηση αυτή οφείλει, τουλάχιστον, να θέτει αυτά τα έγγραφα στη διάθεση του κοινού στην έδρα της. [...]

[...]

6. Τα κράτη μέλη προβλέπουν κατάλληλες κυρώσεις για τη μη συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις της δημοσίευσης που επιβάλλονται από το παρόν άρθρο.»

Η εθνική νομοθεσία

Το δίκαιο των εταιριών

18 Το νομοθετικό διάταγμα 61 του Προέδρου της Δημοκρατίας, της 11ης Απριλίου 2002, το οποίο περιλαμβάνει ρυθμίσεις περί των ποινικών και διοικητικών παραβάσεων εμπορικών εταιριών, και εκδόθηκε βάσει του άρθρου 11 του νόμου 366, της 3ης Οκτωβρίου 2001 (*GURI* αριθ. 88, της 15ης Απριλίου 2002, σ. 4, στο εξής: νομοθετικό διάταγμα 61/2002), τέθηκε δε ισχύ στις 16 Απριλίου 2002, αντικατέστησε τον τίτλο XI του βιβλίου V του ιταλικού αστικού κώδικα με τον νέο τίτλο XI «Ποινικές διατάξεις περί εταιριών ή των κοινοπραξιών εταιριών».

19 Το διάταγμα εκδόθηκε στο πλαίσιο της μεταρρυθμίσεως του ιταλικού εταιρικού δικαίου μέσω σειράς νομοθετικών διαταγμάτων που εκδόθηκαν με βάση την εξουσιοδότηση του νόμου 366 της 3ης Οκτωβρίου 2001 (*GURI* αριθ. 234, της 8ης Οκτωβρίου 2001).

20 Το άρθρο 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα, υπό τον τίτλο «Ανακοινώσεις ψευδών στοιχείων και παράνομη κατανομή κερδών ή προμερισμάτων», όπως είχε πριν τεθεί σε ισχύ το νομοθετικό διάταγμα 61/2002 (στο εξής: πρώην άρθρο 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα), όριζε ότι:

«Με στερητική της ελευθερίας ποινής από ένα έως πέντε έτη και με χρηματική ποινή 1 032 έως 10 329 ευρώ, εφόσον η πράξη δεν συνιστά βαρύτερη παράβαση, τιμωρούνται:

1) οι ιδρυτές, τα ιδρυτικά μέλη, οι διοικητές, οι γενικοί διευθυντές, τα μέλη του εποπτικού συμβουλίου και οι εκκαθαριστές οι οποίοι στις εκθέσεις, στους ετήσιους λογαριασμούς ή στις λοιπές ανακοινώσεις της εταιρίας διαδίδουν ψευδή γεγονότα σχετικά με την κατάσταση ή με τα περιουσιακά στοιχεία της εταιρίας με σκοπό να παραπλανήσουν ή οι οποίοι αποκρύπτουν εν όλω ή εν μέρει γεγονότα σχετικά με την κατάσταση της εταιρίας·

[...]»

21 Το νομοθετικό διάταγμα 61/2002 προσέθεσε, μεταξύ άλλων, στα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα νέες διατάξεις για τον ποινικό κολασμό της παροχής ψευδών στοιχείων περί της εταιρίας, αξιόποινη πράξη χαρακτηριζόμενη, επίσης «πλαστογράφηση λογιστικών στοιχείων» (στο εξής, αναλόγως της περιπτώσεως: «νέο άρθρο 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα», «νέο άρθρο 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα» ή «νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα»), οι οποίες προβλέπουν τα ακόλουθα:

«Άρθρο 2621 (Παροχή ψευδών στοιχείων περί της εταιρίας)

Εφόσον το άρθρο 2622 δεν ορίζει άλλως, τιμωρούνται με στερητική της ελευθερίας ποινή μέχρι ένα έτος και έξι μήνες οι διοικητές, οι γενικοί διευθυντές, τα μέλη του

εποπτικού συμβουλίου και οι εκκαθαριστές οι οποίοι, με σκοπό να παραπλανήσουν τους εταίρους ή το κοινό και να αποκομίσουν οι ίδιοι ή άλλοι παράνομο περιουσιακό όφελος, διαδίδουν μέσω των ετήσιων λογαριασμών, των εκθέσεων ή των λοιπών νομοθετικώς προβλεπομένων ανακοινώσεων της εταιρίας που απευθύνονται προς τους εταίρους ή προς το κοινό ψευδή γεγονότα, έστω και αν αυτά αποτελούν αντικείμενο εκτιμήσεων, ή παραλείπουν να παράσχουν πληροφορίες, των οποίων η ανακοίνωση επιβάλλεται εκ του νόμου, σχετικά με την οικονομική κατάσταση, την οικονομική θέση και το ενεργητικό και παθητικό της εταιρίας ή του ομίλου επιχειρήσεων, στην οποία ανήκει η εταιρία αυτή, κατά τρόπο πρόσφορο να δημιουργήσει στους αποδέκτες των πληροφοριών αυτών ψευδείς παραστάσεις σχετικά με την ανωτέρω κατάσταση.

Το αξιόποινο καλύπτει και την περίπτωση που οι πληροφορίες αφορούν περιουσιακά αντικείμενα τα οποία κατέχει ή διοικεί η εταιρία για λογαριασμό τρίτων.

Το αξιόποινο αίρεται στην περίπτωση που τα ψευδή στοιχεία ή η παράλειψη ανακοινώσεως στοιχείων δεν παραποιούν σε σημαντικό βαθμό την εικόνα της περιουσιακής καταστάσεως, της οικονομικής θέσεως, του ενεργητικού και του παθητικού της εταιρίας ή του ομίλου επιχειρήσεων, στην οποία ανήκει η εταιρία αυτή.

Σε κάθε περίπτωση το αξιόποινο αίρεται, όταν τα ψευδή στοιχεία ή η παράλειψη ανακοινώσεως στοιχείων δεν μεταβάλλει σε ποσοστό άνω του 5 % τα προ φόρου οικονομικά αποτελέσματα της οικονομικής χρήσεως ή άνω του 1 % το ύψος της καθαρής περιουσίας.

Εν πάση περιπτώσει, η πράξη μένει ατιμώρητη, εφόσον αποτελεί προϊόν εκτιμήσεων οι οποίες, κατ' ιδίαν θεωρούμενες, δεν αποκλίνουν άνω του 10 % από την ορθή εκτίμηση.

Άρθρο 2622 (Ψευδή στοιχεία περί της εταιρίας επί ζημία των εταίρων και των πιστωτών)

Διοικητές, γενικοί διευθυντές, μέλη του εποπτικού συμβουλίου και εκκαθαριστές, οι οποίοι με σκοπό να εξαπατήσουν τους εταίρους ή το κοινό και να αποκομίσουν οι ίδιοι ή άλλοι παράνομο περιουσιακό όφελος διαδίδουν μέσω των ετήσιων

λογαριασμών, των εκθέσεων ή των λοιπών νομοθετικώς προβλεπόμενων ανακοινώσεων της εταιρίας που απευθύνονται προς τους εταίρους ή προς το κοινό, ψευδή γεγονότα, έστω και αν αυτά αποτελούν προϊόν εκτιμήσεων, ή παραλείπουν να ανακοινώσουν πληροφορίες, των οποίων η ανακοίνωση επιβάλλεται εκ του νόμου, σχετικά με την περιουσιακή κατάσταση, την οικονομική θέση, το ενεργητικό και το παθητικό της εταιρίας ή του ομίλου εταιριών, στην οποία η εταιρία αυτή ανήκει, κατά τρόπο πρόσφορο να δημιουργήσει στους αποδέκτες των πληροφοριών αυτών εσφαλμένες εντυπώσεις σχετικά με την εν λόγω κατάσταση, και με τον τρόπο αυτόν προκαλούν περιουσιακή ζημία στους εταίρους ή στους πιστωτές, τιμωρούνται, κατόπιν εγκλήσεως του παθόντος, με στερητική της ελευθερίας ποινή από έξι μήνες έως τρία έτη.

Επίσης, κατόπιν εγκλήσεως, ασκείται ποινική δίωξη στην περίπτωση που η πράξη πληροί το πραγματικό ενός άλλου, έστω και αυστηρότερου ποινικού κανόνα δικαίου, επί ζημία της περιουσίας άλλων προσώπων πέραν των εταίρων και των πιστωτών, εκτός και αν η πράξη αυτή ζημιώνει το κράτος, άλλους δημόσιους οργανισμούς ή τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες.

Στην περίπτωση εταιριών, για τις οποίες ισχύουν οι διατάξεις του τμήματος IV, τίτλος III, κεφάλαιο II, του decreto legislativo 58, της 24ης Φεβρουαρίου 1998, προβλέπεται ποινή φυλακίσεως από ένα έως τέσσερα έτη για τις πράξεις που περιγράφει η παράγραφος 1, το δε έγκλημα διώκεται αυτεπαγγέλτως.

Το αξιόποινο των πράξεων που περιγράφονται στις παραγράφους 1 και 3 καλύπτει επίσης την περίπτωση κατά την οποία οι πληροφορίες αφορούν περιουσιακά στοιχεία τα οποία η εταιρία κατέχει ή διοικεί για λογαριασμό τρίτων.

Το αξιόποινο των πράξεων που περιγράφονται στο πρώτο και τρίτο εδάφιο αίρεται, στην περίπτωση που τα ψευδή στοιχεία ή η παράλειψη ανακοινώσεως των στοιχείων αυτών δεν αλλοιώνουν σημαντικά την εικόνα της περιουσιακής καταστάσεως, της οικονομικής θέσεως, του ενεργητικού και του παθητικού της εταιρίας ή του ομίλου επιχειρήσεων στην οποία η εταιρία αυτή ανήκει. Το αξιόποινο αίρεται σε κάθε περίπτωση, εφόσον τα ψευδή στοιχεία ή η παράλειψη ανακοινώσεως στοιχείων έχουν ως αποτέλεσμα μεταβολή των οικονομικών αποτελεσμάτων του οικονομικού έτους, πριν από τη φορολόγηση, που δεν υπερβαίνει το 5 % ή μεταβολή της καθαρής περιουσίας που δεν υπερβαίνει το 1 %.

Σε κάθε περίπτωση η πράξη δεν τιμωρείται, εφόσον αποτελεί το προϊόν εκτιμήσεων οι οποίες, κατ' ιδίαν θεωρούμενες, δεν αποκλίνουν πέραν του 10 % της ορθής εκτιμήσεως.»

Το γενικό ποινικό δίκαιο

22 Κατά το άρθρο 2, πρώτο έως τέταρτο εδάφιο, του codice penale (στο εξής: ιταλικού ποινικού κώδικα), υπό τον τίτλο «Διαδοχή ποινικών νόμων):

«Δεν κολάζεται ποινικώς πράξη η οποία δυνάμει μεταγενεστέρου νόμου δεν είναι αξιόποινη· σε περίπτωση καταδίκης, παύει η εκτέλεση της ποινής και οι οποιεσδήποτε ποινικές συνέπειες.

Σε περίπτωση κατά την οποία υφίστανται διαφορές μεταξύ του ισχύοντος κατά τον χρόνο τελέσεως της πράξεως νόμου και του μεταγενέστερου νόμου, εφαρμόζεται ο ευμενέστερος για τον κατηγορούμενο νόμος, εκτός αν έχει εκδοθεί αμετάκλητη δικαστική απόφαση.

Οι διατάξεις των προηγουμένων εδαφίων δεν εφαρμόζονται επί των εκτελεστικών νόμων και επί των προσωρινών νόμων.»

23 Κατά το άρθρο 39 του ιταλικού ποινικού κώδικα, οι αξιόποινες πράξεις διακρίνονται κυρίως σε πλημμελήματα και πταίσματα, εκ των οποίων τα πλημμελήματα επισύρουν, κατά το άρθρο 17 του εν λόγω κώδικα, ποινές βαρύτερες από τις επιβαλλόμενες στην περίπτωση των πταισμάτων.

24 Από το άρθρο 158, πρώτο εδάφιο, του εν λόγω κώδικα προκύπτει ότι οι προθεσμίες παραγραφής άρχονται από της τελέσεως των αξιοποίνων πράξεων και όχι από της αποκαλύψεώς τους.

25 Όπως, εξάλλου, προκύπτει από τα άρθρα 157 και 160 του εν λόγω κώδικα, οι προθεσμίες παραγραφής είναι από τρία έως τέσσερα και ήμισυ έτη, κατ' ανώτατο όριο, για πταίσματα όπως αυτά που προβλέπει το νέο άρθρο 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα και από πέντε έως επτά και ήμισυ έτη, κατ' ανώτατο όριο, για πλημμελήματα όπως αυτά τα οποία προέβλεπε το παλαιό άρθρο 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα και αυτά που προβλέπει το νέο άρθρο 2622 του εν λόγω κώδικα. Το άρθρο 160 του ιταλικού ποινικού κώδικα ορίζει την κατ' ανώτατο όριο διάρκεια των προθεσμιών παραγραφής στις περιπτώσεις διακοπής της.

Οι διαφορές των κυρίων δικών και τα προδικαστικά ερωτήματα

26 Όπως προκύπτει από τις αποφάσεις παραπομπής, στις τρεις ποινικές υποθέσεις των κυρίων δικών, οι αξιόποινες πράξεις που προσάπτονται στους κατηγορουμένους διαπράχθηκαν κατά τον χρόνο ισχύος του παλαιού άρθρου 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα, δηλαδή προ της θέσεως σε ισχύ του νομοθετικού διατάγματος 61/2002 και των νέων άρθρων 2621 και 2622 του εν λόγω κώδικα.

27 Στην υπόθεση C-387/02, ο giudice per le indagini preliminari (ο επιφορτισμένος με την προανάκριση δικαστής) του Tribunale di Milano με απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 1999, παρέπεμψε τον S. Berlusconi ενώπιον του πρώτου ποινικού τμήματος του εν λόγω δικαστηρίου. Στον κατηγορούμενο προσήφθη ότι κατά τα έτη 1986 και 1989 προέβη σε πλαστογράφηση των ετησίων λογαριασμών της εταιρίας Fininvest SpA, καθώς και άλλων εταιριών του υπό την αυτήν επωνυμία ομίλου, ως πρόεδρος της εν λόγω εταιρίας και κύριος μέτοχος των εταιριών του εν λόγω ομίλου. Μέσω της πλαστογραφήσεως αυτής κατέστη δυνατή η χρηματοδότηση κρυφών αποθεματικών προοριζομένων για τη χρηματοδότηση προβαλλομένων ως παρανόμων πράξεων.

28 Στην υπόθεση C-403/02, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι οι Dell'Utri, Luzi και Comincioli παραπέμφθηκαν ενώπιον του τετάρτου ποινικού τμήματος του Tribunale di Milano λόγω πλαστογραφήσεως, μέχρι το έτος 1993, ισολογισμών.

29 Η υπόθεση C-391/02 αφορά έφεση που άσκησε ο S. Adelchi κατά της αποφάσεως του Tribunale di Lecce, της 9ης Ιανουαρίου 2001, με την οποία κρίθηκε ένοχος πλαστογραφήσεως εγγράφων που αφορούσαν τις εταιρίες La Nuova Adelchi Srl και Calzaturificio Adelchi Srl, στις οποίες ήταν διευθύνων σύμβουλος. Οι πράξεις αυτές, οι οποίες τελέστηκαν κατά τα έτη 1992 και 1993, συνίσταντο σε τελωνειακές πράξεις εισαγωγής και εξαγωγής, προβαλλόμενες ως πλασματικές, καθώς και στην έκδοση, εκ μέρους αυτών των εταιριών, τιμολογίων προβαλλομένων ως πλαστών. Οι πράξεις αυτές είχαν ως αναγκαία συνέπεια την εμφάνιση στους ισολογισμούς των εν λόγω εταιριών εξόδων υψηλότερων των πραγματικών και εσόδων καθαρώς πλασματικών, τελικώς δε την εμφάνιση κύκλου εργασιών εντελώς διαφορετικού του πραγματικού κύκλου εργασιών.

30 Κατόπιν της θέσεως σε ισχύ του νομοθετικού διατάγματος 61/2002, οι κατηγορούμενοι στις τρεις αυτές υποθέσεις προέβαλαν τον ισχυρισμό ότι έχουν, επ' αυτών, εφαρμογή τα νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα.

31 Τα αιτούντα δικαστήρια υπογραμμίζουν ότι η εφαρμογή των νέων αυτών διατάξεων θα είχε ως αποτέλεσμα την παύση της ποινικής διώξεως για πράξεις οι οποίες είχαν, αρχικώς διωχθεί ποινικώς, δυνάμει του πλημμελήματος που προέβλεπε το άρθρο 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα, για τους εξής λόγους.

32 Πρώτον, καίτοι για τις πράξεις αυτές μπορεί, καταρχήν, να ασκηθεί αυτεπάγγελτη δίωξη, δηλαδή άνευ εγκλήσεως, εκ μέρους της εισαγγελικής αρχής, δυνάμει του

νέου άρθρου 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα, στο εξής η αξιόποινη αυτή πράξη συνιστά πταίσμα και υπόκειται σε παραγραφή, κατ' ανώτατο όριο, τεσσάρων και ήμισυ ετών και όχι πλέον πλημμέλημα, υποκείμενο σε παραγραφή, κατ' ανώτατο όριο, επτά και ήμισυ ετών, όπως προέβλεπε το παλαιό άρθρο 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα. Συνεπώς, στις υποθέσεις της κύριας δίκης, η αξιόποινη πράξη που προβλέπει το νέο άρθρο 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα έχει αναγκαστικώς παραγραφεί.

33 Δεύτερον, κατά τα εν λόγω δικαστήρια, η μεταβολή του χαρακτηρισμού της αξιοποίνου πράξεως συνεπάγεται, επίσης, ότι οι συναφείς αξιόποινες πράξεις, όπως η σύσταση και συμμορία, η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και η αποδοχή προϊόντων εγκλήματος δεν μπορούν πλέον να διωχθούν ποινικώς, διότι τα πλημμελήματα αυτά συναρτώνται με προηγούμενη ύπαρξη πλημμελήματος και όχι πταίσματος.

34 Τρίτον, καίτοι, οι πράξεις τις οποίες αφορούν οι κύριες δίκες δεν έχουν ακόμη παραγραφεί, δεδομένου του πλημμελήματος που προβλέπει το νέο άρθρο 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα, εντούτοις δεν μπορούν να ασκηθούν γι' αυτές διώξεις βάσει αυτού του άρθρου, ελλείψει εγκλήσεως εταίρου ή πιστωτού που να κρίνει ότι ζημιώθηκε από τα πλαστογραφημένα έγγραφα, καθόσον η έγκληση αποτελεί, πράγματι, αναγκαία προϋπόθεση για την άσκηση διώξεως βάσει αυτής της διατάξεως, τουλάχιστον στην περίπτωση κατά την οποία, όπως τονίστηκε στο πλαίσιο των ποινικών υποθέσεων των κυρίων δικών, τα πλαστογραφημένα έγγραφα αφορούν εταιρίες μη εισηγμένες στο χρηματιστήριο.

35 Τέλος, τα αιτούντα δικαστήρια υπογραμμίζουν ότι η άσκηση διώξεως για τις συγκεκριμένες πράξεις μπορεί, επίσης, να προσκρούσει στα νέα αξιολογικά όρια που θέτουν, με ταυτόσημη διατύπωση, τα νέα άρθρα 2621, τρίτο και τέταρτο εδάφιο, και 2622, πέμπτο και έκτο εδάφιο, του ιταλικού αστικού κώδικα, βάσει των οποίων αποκλείεται η επιβολή ποινής για πλαστογραφημένα έγγραφα που δεν έχουν σημαντικές συνέπειες ή είναι ήσσονος σημασίας, ειδικότερα εκείνων που είχαν ως συνέπεια διαφοροποίηση των ακαθαρίστων αποτελεσμάτων χρήσεως μη υπερβαίνουσα το 5 %, ή διαφοροποίηση της καθαρής περιουσιακής καταστάσεως μη υπερβαίνουσα το 1 %.

36 Βάσει των ανωτέρω σκέψεων, τα αιτούντα δικαστήρια κρίνουν, όπως και η εισαγγελική αρχή, ότι στις εκκρεμούσες ενώπιόν τους υποθέσεις ανακύπτουν ζητήματα σχετικά με τον ενδεδειγμένο ή μη χαρακτήρα των κυρώσεων που προβλέπουν τα νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα, σε σχέση είτε με το άρθρο 6 της πρώτης περί εταιριών οδηγίας, όπως το έχει ερμηνεύσει το Δικαστήριο, ιδίως με την απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1997, C-97/96, Daihatsu Deutschland (Συλλογή 1997, σ. I-6843), είτε με το άρθρο 5 της Συνθήκης, από το οποίο προκύπτει, σύμφωνα με νομολογία παγιωθείσα μετά την έκδοση της αποφάσεως της 21ης Σεπτεμβρίου 1989, 68/88, Επιτροπή κατά Ελλάδας (Συλλογή 1989, σ. 2965, σκέψεις 23 και 24), ότι οι κυρώσεις για παράβαση του κοινοτικού δικαίου πρέπει να έχουν αποτελεσματικό, ανάλογο και αποτρεπτικό χαρακτήρα.

37 Υπό τις προϋποθέσεις αυτές, όσον αφορά την υπόθεση C-387/02, το Tribunale di Milano αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία, με βάση το σκεπτικό της αποφάσεως περί παραπομπής, μπορούν να νοηθούν ως εξής:

1) Έχει το άρθρο 6 της πρώτης οδηγίας για τις εταιρίες εφαρμογή, πέραν της περιπτώσεως παραλείψεως δημοσιεύσεως στοιχείων σχετικών με τις εταιρίες, επίσης, και στην περίπτωση δημοσιεύσεως ψευδών στοιχείων για τις εταιρίες;

2) Η τήρηση της υποχρεώσεως για αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές κυρώσεις σε περίπτωση παραβάσεως των κοινοτικών διατάξεων πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με τη φύση ή το είδος της κυρώσεως γενικώς και αφηρημένως ή τη συγκεκριμένη εφαρμογή της, λαμβανομένων υπόψη των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών της αντίστοιχης εννόμου τάξεως;

3) Αποκλείουν οι απορρέουσες από την τέταρτη και έβδομη οδηγία για τις εταιρίες αρχές εθνική κανονιστική ρύθμιση θέτουσα αξιολογικά όρια κάτω των

οποίων τα ανακριβή στοιχεία που περιέχονται στους ετήσιους λογαριασμούς και στις διαχειριστικές εκθέσεις των ανωνύμων εταιριών, των ετερόρρυθμων εταιριών κατά μετοχές και των εταιριών περιορισμένης ευθύνης θεωρούνται άνευ σημασίας;

38 Στην υπόθεση C-391/02, το Corte d'appello di Lecce αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Όσον αφορά την υποχρέωση των κρατών μελών να προβλέψουν "κατάλληλες κυρώσεις" για τις παραβάσεις που προβλέπουν η [οδηγία 68/151 και η οδηγία 78/660], πρέπει οι οδηγίες αυτές, και ειδικότερα το άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', της Συνθήκης [...], το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ', και το άρθρο 6 της οδηγίας 68/151, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως συμπληρώθηκε από τις οδηγίες 83/349 και 90/605, να ερμηνευθούν [...] υπό την έννοια ότι οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους ο οποίος, τροποποιώντας την ισχύουσα ήδη ρύθμιση περί των κυρώσεων που επιβάλλονται για τις αξιόποινες πράξεις των εταιριών, προβλέπει, όσον αφορά τη μη τήρηση των υποχρεώσεων που επιβάλλονται προς προστασία της αρχής περί δημοσιότητας και πιστής απεικονίσεως της καταστάσεως των εταιριών, ένα σύστημα κυρώσεων που δεν διαπνέεται πράγματι από κριτήρια αποτελεσματικότητας, αναλογικότητας και αποτρεπτικότητας των κυρώσεων που προβλέπονται για τη διασφάλιση της προστασίας αυτής;

2) Πρέπει οι ανωτέρω οδηγίες, και ειδικότερα τα άρθρα 44, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', της Συνθήκης [...], 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ', και 6 της οδηγίας 68/151, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως συμπληρώθηκε από τις οδηγίες 83/349 και 90/605, να ερμηνευθούν [...] υπό την έννοια ότι οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους που αποκλείει την επιβολή ποινής για τη μη τήρηση των υποχρεώσεων περί δημοσιότητας και πιστής απεικονίσεως ορισμένων πράξεων των εταιριών (μεταξύ των οποίων ο ισολογισμός και ο λογαριασμός αποτελεσμάτων χρήσεως), εφόσον η ψευδής ανακοίνωση της εταιρίας ή η παράλειψη ανακοινώσεως έχει ως αποτέλεσμα την αλλοίωση των οικονομικών

αποτελεσμάτων χρήσεως ή την αλλοίωση της καθαρής περιουσιακής καταστάσεως της εταιρίας σε ποσοστό που δεν υπερβαίνει ορισμένο ανώτατο όριο;

3) Πρέπει οι ανωτέρω οδηγίες, και ειδικότερα τα άρθρα 44, παράγραφος 3, στοιχείο ζ', της Συνθήκης [...], 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ', και 6 της οδηγίας 68/151, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως συμπληρώθηκε από τις οδηγίες 83/349 και 90/605, να ερμηνευθούν [...] υπό την έννοια ότι οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους που αποκλείει την επιβολή ποινής για τη μη τήρηση των υποχρεώσεων των εταιριών περί δημοσιότητας και πιστής απεικονίσεως της καταστάσεώς τους, εφόσον παρέχονται στοιχεία τα οποία, έστω και αν αποβλέπουν στην εξαπάτηση των εταίρων ή του κοινού με σκοπό την αποκόμιση παράνομου κέρδους, αποτελούν συνέπεια εκτιμήσεων οι οποίες, αν εξετασθούν κατ' ιδίαν, διαφέρουν από τις ορθές εκτιμήσεις σε ποσοστό που δεν υπερβαίνει ορισμένο ανώτατο όριο;

4) Πρέπει, ανεξάρτητα από κλιμακούμενα ή ανώτατα όρια, οι ανωτέρω οδηγίες, και ειδικότερα τα άρθρα 44, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', της Συνθήκης [...], 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ', και 6 της οδηγίας 68/151, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως συμπληρώθηκε από τις οδηγίες 83/349 και 90/605, να ερμηνευθούν [...] υπό την έννοια ότι οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους που αποκλείει την επιβολή ποινής για τη μη τήρηση των υποχρεώσεων των εταιριών περί δημοσιότητας και πιστής απεικονίσεως της καταστάσεώς τους, εφόσον τα ψευδή στοιχεία ή οι δόλιες παραλείψεις και, εν πάση περιπτώσει, οι ανακοινώσεις και οι πληροφορίες που δεν απεικονίζουν πιστά τη χρηματοοικονομική ή περιουσιακή κατάσταση ή τα αποτελέσματα χρήσεως της εταιρίας δεν αλλοιώνουν "αισθητά" τη χρηματοοικονομική ή την περιουσιακή κατάσταση του ομίλου (έστω και αν η διασαφήνιση της έννοιας "αισθητή αλλοίωση" εναπόκειται στον εθνικό νομοθέτη);

5) Πρέπει οι ανωτέρω οδηγίες, και ειδικότερα τα άρθρα 44, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', της Συνθήκης [...], 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ', και 6 της οδηγίας 68/151, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως συμπληρώθηκε από τις οδηγίες 83/349 και 90/605, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους που, σε περίπτωση μη τηρήσεως των υποχρεώσεων των εταιριών περί δημοσιότητας και πιστής απεικονίσεως της καταστάσεώς τους, οι οποίες επιβάλλονται προς διασφάλιση της προστασίας των "συμφερόντων των εταίρων και των τρίτων", προβλέπει ότι μόνον οι εταίροι και οι δανειστές έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν την επιβολή της κυρώσεως, αποκλείοντας έτσι τη δυνατότητα γενικευμένης και ουσιαστικής προστασίας των τρίτων;

6) Πρέπει οι ανωτέρω οδηγίες, και ειδικότερα τα άρθρα 44, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', της Συνθήκης [...], 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ', και 6 της οδηγίας 68/151, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας 78/660, όπως συμπληρώθηκε από τις οδηγίες 83/349 και 90/605, να ερμηνευθούν [...] υπό την έννοια ότι οι διατάξεις αυτές απαγορεύουν τη θέσπιση ή διατήρηση σε ισχύ νόμου κράτους μέλους που, σε περίπτωση μη τηρήσεως των υποχρεώσεων των εταιριών περί δημοσιότητας και πιστής απεικονίσεως της καταστάσεώς τους, οι οποίες επιβάλλονται προς διασφάλιση της προστασίας των "συμφερόντων των εταίρων και των τρίτων", περιλαμβάνει ένα μηχανισμό διώξεως των παραβάσεων και ένα σύστημα επιβολής ποινών που προβαίνουν σε πληθώρα διακρίσεων, προβλέποντας την άσκηση διώξεως κατόπιν εγκλήσεως και την επιβολή βαρύτερων και δραστικότερων ποινών μόνο στην περίπτωση παραβάσεων που προξενούν ζημία στους εταίρους ή στους δανειστές;»

39 Στην υπόθεση C-403/02, το Tribunale di Milano αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 6 της οδηγίας 68/151[...] την έννοια ότι υποχρεώνει τα κράτη μέλη να θεσπίζουν πρόσφορες ποινές, όχι μόνο για την έλλειψη δημοσιότητας του ισολογισμού και των λογαριασμών χρήσεως των εμπορικών εταιριών, αλλά

και για την ψευδή τους κατάρτιση, καθώς και για την έκδοση ψευδών ανακοινώσεων της εταιρίας απευθυνομένων στους εταίρους και στο κοινό ή την παροχή οποιασδήποτε ψευδούς πληροφορίας επί της οικονομικής, περιουσιακής ή χρηματοοικονομικής καταστάσεως, την οποία υποχρεούται να παρέχει η εταιρία όσον αφορά την ίδια ή τον όμιλο στον οποίο ανήκει.

2) Έχει —υπό το πρίσμα και του άρθρου 5 της Συνθήκης ΕΟΚ— ο όρος "καταλληλότητα" της κυρώσεως την έννοια ότι πρέπει να αξιολογείται συγκεκριμένα στο πεδίο της νομοθετικής ρυθμίσεως (τόσο ποινικής όσο και δικονομικής) του κράτους μέλους, ήτοι ως κυρώσεως "αποτελεσματικής, τελεσφόρας, πράγματι αποτρεπτικής";

3) Πληρούνται οι προϋποθέσεις αυτές στην περίπτωση του συνδυασμού των διατάξεων των νέων άρθρων 2621 και 2622 του αστικού κώδικα, όπως τροποποιήθηκαν με το νομοθετικό διάταγμα [61/2002]; Μπορεί, ειδικότερα, να θεωρηθεί ως "αρκούντως αποτρεπτική" ή ως "συγκεκριμένα πρόσφορη" η διάταξη που (στο προαναφερθέν άρθρο 2621 του αστικού κώδικα) προβλέπει —για εγκλήματα καταρτίσεως ψευδούς ισολογισμού μη προξενούντα περιουσιακή ζημία ή προξενούντα μεν ζημία, αλλά μη δυνάμενα, βάσει του άρθρου 2622 του αστικού κώδικα, να διωχθούν άνευ εγκλήσεως— ποινή πλημμελήματος, φυλακίσεως ενός έτους και έξι μηνών; Είναι, τέλος, πρόσφορη η πρόβλεψη, για τα εγκλήματα του πρώτου εδαφίου του άρθρου 2622 του αστικού κώδικα (ήτοι διαπραττόμενα στο πλαίσιο εμπορικών εταιριών μη εισηγμένων στο χρηματιστήριο), ότι διώκονται μόνον κατ' έγκληση (των εταίρων ή πιστωτών), αν συνεκτιμηθεί υπό το πρίσμα της συγκεκριμένης προστασίας του συλλογικού αγαθού της "διαφάνειας" της αγοράς των εταιριών, υπό το πρίσμα της πιθανής επεκτάσεώς της σε κοινοτική διάσταση;»

40 Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου, της 20ής Ιανουαρίου 2003, οι υποθέσεις C-387/02, C-391/02 και C-403/02 ενώθηκαν προς διευκόλυνση της έγγραφης και προφορικής διαδικασίας και έκδοση κοινής αποφάσεως.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο

41 Οι S. Berlusconi και M. Dell'Utri αμφισβητούν το παραδεκτό των προδικαστικών ερωτημάτων που υποβλήθηκαν, αντιστοίχως, στις υποθέσεις C-387/02 και C-403/02. Η Ιταλική Κυβέρνηση, επίσης, διατυπώνει σχετικώς αμφιβολίες.

42 Αντικείμενο των υποβληθέντων ερωτημάτων είναι αν μπορούν να μην εφαρμοστούν τα νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα, ώστε να κινηθεί η ποινική δίωξη με βάση το παλαιό άρθρο 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα, διάταξη η οποία είναι σαφώς λιγότερο ευνοϊκή για τους κατηγορουμένους.

43 Ακόμα, όμως, και αν κριθεί ότι τα νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα είναι ασυμβίβαστα με την πρώτη και τέταρτη οδηγία περί εταιριών, αποκλείεται, εφόσον η εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία δεν περιλαμβάνει σχετική ποινική διάταξη, να κινηθεί δίωξη κατά των κατηγορουμένων και να επιβληθεί σε αυτούς ποινή διαφορετική και αυστηρότερη βάσει αυτών των οδηγιών.

44 Πράγματι, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι οι οδηγίες δεν μπορούν, αφεαυτών, να δημιουργήσουν υποχρεώσεις στους ιδιώτες και, επομένως, δεν μπορούν να προβάλλονται, αυτές καθεαυτές, έναντι των ιδιωτών. Επίσης, οι οδηγίες δεν μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα, αφεαυτών και ανεξαρτήτως

εσωτερικού νόμου κράτους μέλους θεσπισθέντος προς εφαρμογή τους, να στοιχειοθετούν ή να επιβαρύνουν ποινική ευθύνη προσώπων τα οποία ενεργούν κατά παράβαση των διατάξεών τους.

45 Η απάντηση που ζητείται από το Δικαστήριο δεν μπορεί να είναι λυσιτελής για την επίλυση των διαφορών που εκκρεμούν ενώπιον των αιτούντων δικαστηρίων, δεδομένου ότι, στις υποθέσεις των κυρίων δικών, δεν έχει, εν πάση περιπτώσει, εφαρμογή το παλαιό άρθρο 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα.

46 Η αρχή της αναδρομικής εφαρμογής επί του κατηγορουμένου του ευνοϊκότερου ποινικού νόμου, θεμελιώδες δικαίωμα το οποίο αποτελεί μέρος της κοινοτικής εννόμου τάξεως, όπως και η αρχή ουδεμία ποινή άνευ νόμου του οποίου συνιστά μια ιδιαίτερα σημαντική έκφανση, αποκλείει ένα τέτοιο ενδεχόμενο.

47 Αντιθέτως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι τα προδικαστικά ερωτήματα είναι παραδεκτά.

48 Το παραδεκτό των ερωτημάτων αυτών δεν επηρεάζεται από το ενδεχόμενο εφαρμογής της αρχής ουδεμία ποινή άνευ νόμου, στην περίπτωση που θα προέκυπτε από την απάντηση του Δικαστηρίου το ασυμβίβαστο των νέων άρθρων 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα με το κοινοτικό δίκαιο, με αποτέλεσμα την άσκηση διώξεως βάσει του παλαιού άρθρου 2621 του εν λόγω κώδικα, το οποίο είναι λιγότερο ευνοϊκό για τους κατηγορουμένους.

49 Πράγματι, επιβάλλεται να τονισθεί ότι κατά τον χρόνο διαπιστώσεως των πράξεων κατά των οποίων κινήθηκαν οι ποινικές διώξεις εις βάρος των κατηγορουμένων στις υποθέσεις των κυρίων δικών, οι πράξεις αυτές επέσυραν ποινικές κυρώσεις, βάσει του παλαιού άρθρου 2621 του ιταλικού αστικού κώδικα, και ότι μόνο μεταγενέστερα θεσπίστηκαν εθνικές κανονιστικές ρυθμίσεις ευνοϊκότερες για τους κατηγορουμένους, των οποίων όμως το συμβιβαστό με το κοινοτικό δίκαιο αμφισβητήθηκε από ορισμένες απόψεις και, επομένως, ο εθνικός δικαστής θα ήταν ίσως υποχρεωμένος να μην τις εφαρμόσει.

50 Σε μία τέτοια περίπτωση η στοιχειοθέτηση ή η επιβάρυνση της ποινικής ευθύνης δεν θα προέκυπτε από την κοινοτική νομοθεσία. Απλώς, θα επρόκειτο για συνέχιση των συνεπειών της ισχύουσας κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών και σύμφωνης με το κοινοτικό δίκαιο εθνικής νομοθεσίας, και μη εφαρμογή του μεταγενέστερου ευνοϊκότερου αλλά αντίθετου προς το κοινοτικό δίκαιο νόμου.

51 Η αρχή της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου αποκλείει την εφαρμογή νέων περισσότερο ευνοϊκών για τον κατηγορούμενο διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας επί πράξεων προγενεστέρων των διατάξεων αυτών, οσάκις προκύπτει ότι οι διατάξεις αυτές δεν προβλέπουν ενδεδειγμένες κυρώσεις για την παράβαση κανόνων του κοινοτικού δικαίου και είναι, κατά συνέπεια, ασυμβίβαστες με το κοινοτικό δίκαιο, όπως το έχει ερμηνεύσει το Δικαστήριο.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

52 Με τα ερωτήματα που υπέβαλαν, τα αιτούντα δικαστήρια ζητούν ουσιαστικώς να διευκρινιστεί αν, λόγω ορισμένων διατάξεων που περιέχουν, τα νέα άρθρα 2621 και

2622 του ιταλικού αστικού κώδικα συμβιβάζονται με την απαίτηση του κοινοτικού δικαίου να είναι ενδεδειγμένες οι κυρώσεις που επιβάλλονται σε περίπτωση παραβάσεως των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου (βλ. σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως).

Επί της απαιτήσεως του κοινοτικού δικαίου να είναι ενδεδειγμένες οι επιβαλλόμενες κυρώσεις

53 Επιβάλλεται να εξεταστεί αν η υποχρέωση να είναι ενδεδειγμένες οι κυρώσεις για παραβάσεις που προκύπτουν από πλαστογράφηση λογιστικών στοιχείων, όπως αυτές που προβλέπουν τα νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα, επιβάλλεται με το άρθρο 6 της πρώτης οδηγίας περί εταιριών ή απορρέει από το άρθρο 5 της Συνθήκης, το οποίο, κατά πάγια νομολογία, εκτεθείσα στη σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως, επιβάλλει οι κυρώσεις για παραβάσεις του κοινοτικού δικαίου να έχουν αποτελεσματικό, αναλογικό και αποτρεπτικό χαρακτήρα.

54 Επιβάλλεται σχετικώς η διαπίστωση ότι οι κυρώσεις για παραβάσεις που προκύπτουν από πλαστογράφηση λογιστικών στοιχείων, όπως αυτές που προβλέπουν τα νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα, αποσκοπούν στην καταστολή κατάφωρων παραβιάσεων της θεμελιώδους αρχής, η τήρηση της οποίας συνιστά τον πρωταρχικό σκοπό της τέταρτης περί εταιριών οδηγίας, αρχής η οποία απορρέει από την τέταρτη αιτιολογική σκέψη και από το άρθρο 2, παράγραφοι 3 και 5, της εν λόγω οδηγίας και κατά την οποία οι κατά την εν λόγω οδηγία ετήσιοι λογαριασμοί των εταιριών πρέπει να απεικονίζουν πιστά την περιουσιακή και χρηματοπιστωτική κατάσταση, καθώς και τα αποτελέσματα χρήσεως αυτής (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2003, C-306/99, BIAO, Συλλογή 2003, σ. I-1, σκέψη 72 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

55 Η διαπίστωση αυτή, εξάλλου, ισχύει αναλογικώς και για την έβδομη οδηγία περί εταιριών, η οποία, στο άρθρο 16, παράγραφοι 3 και 5, προβλέπει, ουσιαστικώς, στον

τομέα των ενοποιημένων λογαριασμών, τις ίδιες διατάξεις με εκείνες που περιλαμβάνει το άρθρο 2, παράγραφοι 3 και 5, της τέταρτης οδηγίας της σχετικής με τους ετήσιους λογαριασμούς.

56 Όσον αφορά το σύστημα κυρώσεων που προβλέπει το άρθρο 6 της πρώτης περί εταιριών οδηγίας, από το ίδιο το γράμμα αυτής της διατάξεως προκύπτει ότι το σύστημα αυτό πρέπει να νοηθεί ως περιλαμβάνον όχι μόνο την περίπτωση ελλείψεως οποιασδήποτε δημοσιότητας των ετήσιων λογαριασμών, αλλά, επίσης, και την περίπτωση δημοσιότητας ετησίων λογαριασμών οι οποίοι δεν έχουν καταρτισθεί σύμφωνα με τους κανόνες της τέταρτης περί εταιριών οδηγίας, τους σχετικούς με το περιεχόμενο αυτών των λογαριασμών.

57 Πράγματι, το ως άνω άρθρο 6 δεν επιβάλλει, απλώς, στα κράτη μέλη την υποχρέωση να προβλέψουν ενδεδειγμένες κυρώσεις για την περίπτωση μη δημοσιεύσεως του ισολογισμού και του λογαριασμού κερδών και ζημιών, αλλά επιβάλλει μια τέτοια υποχρέωση για την περίπτωση μη δημοσιεύσεως αυτών των εγγράφων, σύμφωνη προς τα προβλεπόμενα στο άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ΄, της πρώτης οδηγίας για τις εταιρίες. Η διάταξη αυτή, όμως, ρητώς αναφέρεται στην σκοπούμενη εναρμόνιση των κανόνων των σχετικών με το περιεχόμενο των ετησίων λογαριασμών, η οποία επετεύχθη με την τέταρτη οδηγία για τις εταιρίες.

58 Από την οικονομία της τέταρτης οδηγίας για τις εταιρίες, η οποία συμπληρώνει, για τους ίδιους τύπους εταιριών τις υποχρεώσεις που επιβάλλει η πρώτη οδηγία για τις εταιρίες και δεδομένου ότι η εν λόγω οδηγία δεν περιλαμβάνει γενικούς κανόνες περί κυρώσεων, προκύπτει ότι, πλην των περιπτώσεων που καλύπτονται από την ειδική εξαίρεση του άρθρου 51, παράγραφος 3, της τέταρτης οδηγίας για τις εταιρίες, ο κοινοτικός νομοθέτης είχε πράγματι την πρόθεση να καλύψει με το σύστημα κυρώσεων που προβλέπει το άρθρο 6 της πρώτης οδηγίας για τις εταιρίες τις παραβιάσεις των υποχρεώσεων που απορρέουν από την τέταρτη οδηγία για τις εταιρίες, ιδίως δε, τη μη δημοσίευση ετησίων λογαριασμών σύμφωνων, ως προς το περιεχόμενό τους, με τους προβλεπόμενους σχετικώς κανόνες.

59 Αντιθέτως, η έβδομη οδηγία για τις εταιρίες προβλέπει έναν τέτοιο γενικό κανόνα στο άρθρο 38, παράγραφος 6. Δεν χωρεί αμφισβήτηση ότι ο κανόνας αυτός περιλαμβάνει, επίσης, τη δημοσιότητα ενοποιημένων λογαριασμών οι οποίοι δεν καταρτίστηκαν σύμφωνα με τους προβλεπόμενους από την εν λόγω οδηγία κανόνες.

60 Αυτή η διαφορά περιεχομένου μεταξύ της τέταρτης και έβδομης οδηγίας για τις εταιρίες οφείλεται στο γεγονός ότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο στ΄, της πρώτης οδηγίας για τις εταιρίες ουδόλως αναφέρεται στους ενοποιημένους λογαριασμούς. Συνεπώς, το άρθρο 6 αυτής της οδηγίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι εφαρμόζεται επί της μη τηρήσεως των υποχρεώσεων των σχετικών με τους ενοποιημένους λογαριασμούς.

61 Ερμηνεία του εν λόγω άρθρου 6 υπό την έννοια ότι καλύπτει επίσης τη μη δημοσίευση ετησίων λογαριασμών που έχουν καταρτισθεί σύμφωνα με τους κανόνες που διέπουν το περιεχόμενό τους επιβεβαιώνεται, εξάλλου, από το περιεχόμενο και τους σκοπούς της εν λόγω οδηγίας.

62 Επιβάλλεται, σχετικώς, να ληφθεί ιδιαιτέρως υπόψη, όπως υπογράμμισε η γενική εισαγγελέας στα σημεία 72 έως 75 των προτάσεών της, η πρωταρχική σημασία της δημοσιεύσεως των ετησίων λογαριασμών των κεφαλαιουχικών εταιριών και, κατά μείζονα λόγο, των ετησίων λογαριασμών που έχουν καταρτισθεί σύμφωνα με τους εναρμονισμένους κανόνες που διέπουν το περιεχόμενό τους, με σκοπό την προστασία των συμφερόντων των τρίτων, σκοπός που ιδιαιτέρως τονίζεται στα προοίμια τόσο της πρώτης όσο και της τέταρτης οδηγίας περί εταιριών.

63 Συνεπώς, η υποχρέωση η σχετική με τον ενδεδειγμένο χαρακτήρα κυρώσεων όπως αυτές που προβλέπουν τα νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα για παραβάσεις που προκύπτουν από πλαστογράφηση λογιστικών στοιχείων επιβάλλεται με το άρθρο 6 της πρώτης περί εταιριών οδηγίας.

64 Ομοίως, προς διευκρίνιση του περιεχομένου της απαιτήσεως της σχετικής με τον ενδεδειγμένο χαρακτήρα των κυρώσεων που προβλέπει το εν λόγω άρθρο 6, μπορεί λυσιτελώς να ληφθεί υπόψη η πάγια νομολογία του Δικαστηρίου περί του άρθρου 5 της Συνθήκης, από το οποίο προκύπτει μια παρομοίας φύσεως υποχρέωση.

65 Κατά τη νομολογία αυτή, καίτοι διατηρούν το δικαίωμα επιλογής των κυρώσεων, τα κράτη μέλη οφείλουν ιδίως να μεριμνούν ώστε για παραβιάσεις του κοινοτικού δικαίου να επιβάλλονται κυρώσεις υπό ουσιαστικές και διαδικαστικές προϋποθέσεις ανάλογες εκείνων που επιβάλλονται για παραβιάσεις της εθνικής νομοθεσίας αναλόγου φύσεως και σημασίας και οι οποίες, πάντως, να έχουν αποτελεσματικό, ανάλογο και αποτρεπτικό χαρακτήρα (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Επιτροπή κατά Ελλάδας, προαναφερθείσα, σκέψεις 23 και 24· της 10ης Ιουλίου 1990, C-326/88, Hansen, Συλλογή 1990, σ. I-2911, σκέψη 17· της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, C-167/01, Inspire Art, Συλλογή 2003, σ. I-10155, σκέψη 62, και της 15ης Ιανουαρίου 2004, C-230/01, Penycoed, Συλλογή 2004, σ. I-937, σκέψη 36 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

Επί της αρχής της αναδρομικής εφαρμογής της ελαφρύτερης ποινής

66 Πλην της περιπτώσεως εφαρμογής του άρθρου 6 της πρώτης περί εταιριών οδηγίας σε περίπτωση μη δημοσιεύσεως ετησίων λογαριασμών, επιβάλλεται να τονιστεί ότι, δυνάμει του άρθρου 2 του ιταλικού ποινικού κώδικα, το οποίο θέτει την αρχή της αναδρομικής εφαρμογής της ελαφρύτερης ποινής, τα νέα άρθρα 2621 και 2622 του

ιταλικού αστικού κώδικα έχουν εφαρμογή μετά την τέλεση των πράξεων βάσει των οποίων κινήθηκε η ποινική δίωξη στις υποθέσεις των κυρίων δικών.

67 Επιβάλλεται, σχετικώς η υπόμνηση ότι, κατά πάγια νομολογία, τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των γενικών αρχών του δικαίου, την τήρηση των οποίων διασφαλίζει το Δικαστήριο. Προς τούτο, το Δικαστήριο εμπνέεται από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και από τα στοιχεία που παρέχουν οι διεθνείς πράξεις περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου για τις οποίες έχουν συνεργαστεί ή στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 12ης Ιουνίου 2003, C-112/00, Schmidberger, Συλλογή 2003, σ. I-5659, σκέψη 71 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία, και της 10ης Ιουλίου 2003, C-20/00 και C-64/00, Booker Aquaculture και Hydro Seafood, Συλλογή 2003, σ. I-7411, σκέψη 65 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

68 Η αρχή της αναδρομικής εφαρμογής της ελαφρύτερης ποινής απορρέει από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών.

69 Συνεπώς, η αρχή αυτή πρέπει να θεωρηθεί ως αποτελούσα μέρος των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου που ο κοινοτικός δικαστής πρέπει να τηρεί κατά την εφαρμογή διατάξεων εθνικής νομοθεσίας που έχουν θεσπιστεί προς εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου, ειδικότερα δε εν προκειμένω, προς εφαρμογή των οδηγιών περί του δικαίου των εταιριών.

Επί της δυνατότητας επικλήσεως της πρώτης οδηγίας περί εταιριών

70 Εντούτοις, ανακύπτει το ζήτημα αν η αρχή της αναδρομικής εφαρμογής της ελαφρύτερης ποινής έχει εφαρμογή στην περίπτωση που αυτή αντίκειται προς άλλους κανόνες του κοινοτικού δικαίου.

71 Εντούτοις, παρέλκει η εξέταση αυτού του ζητήματος για τις ανάγκες των υποθέσεων των κυρίων δικών, καθόσον ο κοινοτικός αυτός κανόνας περιέχεται σε οδηγία την οποία προέβαλαν οι δικαστικές αρχές έναντι ιδιώτη στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών.

72 Βεβαίως, στην περίπτωση κατά την οποία, με βάση τις απαντήσεις που θα τους παράσχει το Δικαστήριο, τα αιτούντα δικαστήρια καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι, λόγω ορισμένων από τις διατάξεις που περιέχουν, τα νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα δεν πληρούν την απορρέουσα από το κοινοτικό δίκαιο προϋπόθεση να έχουν οι κυρώσεις ενδεδειγμένο χαρακτήρα, από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι τα αιτούντα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόσουν, αυτεπαγγέλτως, τα νέα άρθρα, χωρίς να υποχρεούνται να ζητήσουν ή να αναμείνουν την προηγούμενη κατάργησή τους είτε διά της νομοθετικής οδού είτε διά οιασδήποτε άλλης συνταγματικής διαδικασίας (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 9ης Μαρτίου 1978, 106/77, Simmenthal, τόμος 1978, σ. 239, σ. 21 και 24· της 4ης Ιουνίου 1992, C-13/91 και C-113/91, Debus, Συλλογή 1992, σ. I-3617, σκέψη 32, και της 22ας Οκτωβρίου 1998, C-10/97 έως C-22/97, IN. CO. GE'90 κ.λπ., Συλλογή 1998, σ. I-6307, σκέψη 20).

73 Εντούτοις, το Δικαστήριο έχει επίσης αποφανθεί, κατά πάγιο τρόπο, ότι οι οδηγίες δεν δημιουργούν, αφεαυτών, υποχρεώσεις σε ιδιώτες και, επομένως, δεν μπορούν να προβάλλονται έναντι αυτών (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2004, C-397/01 έως C-403/01, Pfeiffer κ.λπ., Συλλογή 1994, σ. I-8835, σκέψη 108 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

74 Στο ειδικότερο πλαίσιο μιας καταστάσεως κατά την οποία οδηγία προβάλλεται έναντι ιδιώτη εκ μέρους των αρχών κράτους μέλους, στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι οι οδηγίες δεν μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα, αυτές καθεαυτές και ανεξαρτήτως του εσωτερικού νόμου που το κράτος μέλος θεσπίζει για την εφαρμογή τους, τη στοιχειοθέτηση ή επίταση της ποινικής ευθύνης όσων ενεργούν κατά παράβαση των διατάξεών τους (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 8ης Οκτωβρίου 1987, 80/86, Kolpinghuis Nijmegen, Συλλογή 1987, σ. 3969, σκέψη 13, και της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-60/02, X, Συλλογή 1994, σ. I-651, σκέψη 61 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

75 Η επίκληση, όμως, εν προκειμένω του άρθρου 6 της πρώτης περί εταιριών οδηγίας προκειμένου να ελεγχθεί κατά πόσον συμβιβάζονται με τη διάταξη αυτή τα νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα θα μπορούσε να έχει ως συνέπεια τη μη εφαρμογή του συστήματος ελαφρύτερων ποινών που προβλέπουν τα εν λόγω άρθρα.

76 Πράγματι, από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι, σε περίπτωση που τα νέα άρθρα 2621 και 2622 του ιταλικού αστικού κώδικα δεν εφαρμοστούν ως ασυμβίβαστα με το ως άνω άρθρο 6 της πρώτης οδηγίας περί εταιριών, θα μπορούσε να επιβληθεί προδήλως βαρύτερη ποινική κύρωση, συγκεκριμένα εκείνη που προβλέπει το παλαιό άρθρο 2621 του εν λόγω κώδικα, υπό το κράτος του οποίου τελέστηκαν οι πράξεις βάσει των οποίων κινήθηκαν οι ποινικές διώξεις στις υποθέσεις των κυρίων δικών.

77 Μία τέτοια συνέπεια θα ήταν αντίθετη προς τα όρια που απορρέουν από την ίδια τη φύση των οδηγιών και τα οποία αποκλείουν, όπως προκύπτει από την παρατεθείσα στις σκέψεις 73 και 74 της παρούσας αποφάσεως νομολογία, να μπορεί μία οδηγία να έχει ως συνέπεια τη στοιχειοθέτηση ή την επίταση της ποινικής ευθύνης των κατηγορουμένων.

78 Βάσει όλων των ανωτέρω, επιβάλλεται στα προδικαστικά ερωτήματα να δοθεί η απάντηση ότι, σε περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, δεν μπορεί να προβληθεί η πρώτη περί εταιριών οδηγία, αυτή καθεαυτή, έναντι κατηγορουμένων, εκ μέρους των αρχών κράτους μέλους και στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, δεδομένου ότι οι οδηγίες, αφεαυτών και ανεξαρτήτως των εσωτερικών νόμων που τα κράτη μέλη θεσπίζουν για την εφαρμογή τους, δεν μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα τη στοιχειοθέτηση ή την επίταση της ποινικής ευθύνης κατηγορουμένων.

Επί των δικαστικών εξόδων

79 Δεδομένου ότι η διαδικασία έχει, ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης, τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

Σε περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, η πρώτη οδηγία 68/151/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 1968, περί του συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη μέλη εκ μέρους των εταιριών, κατά την έννοια του άρθρου 58, δεύτερη παράγραφος, της Συνθήκης, για την προστασία των συμφερόντων των εταίρων και των τρίτων, δεν μπορεί να προβάλλεται η πρώτη περί εταιριών οδηγία, αυτή καθεαυτή, έναντι κατηγορουμένων, εκ μέρους των αρχών κράτους μέλους και στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, δεδομένου ότι οι οδηγίες, αφεαυτών και ανεξαρτήτως των εσωτερικών νόμων που τα κράτη μέλη θεσπίζουν για την εφαρμογή τους, δεν μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα τη στοιχειοθέτηση ή την επίταση της ποινικής ευθύνης κατηγορουμένων.

(υπογραφές)